

LÓCZY LAJOS, A FÖLDRAJZ EGYETEMI TANÁRA*

GÁBRIS GYULA

A kinevezés körülményei

A földrajz első magyarországi egyetemi tanára, **Hunfalvy János**, 1870-ben nyert katedrát Pesten. **Hunfalvy János** korának kiemelkedő földrajztudósa volt; akadémikus, a Magyar Földrajzi Társaság alapítója és első elnöke, az 1887/88-as tanévben a budapesti Tudományegyetem rektora. Váratlan halála komoly űrt hagyott maga után, amelynek betöltése nem kis gondot okozott a geográfusoknak és az egyetem professzori karának. **Lóczy Lajos** egyetemi tanári kinevezése meglepetést kelthetett a kívülállóak körében, de ha alaposabban megvizsgáljuk a helyzetet, a választás megalapozottnak tűnik. Két indíték is feltételezhető a kinevezéskor bizalmat szavazó döntéshozó professzorok részéről: **Lóczy** korábbi geográfiai jellegű tevékenységének ismerete, valamint a földrajz oktatásának új alapokra történő helyezésének szándéka.

Szakmai szempontból a bizalom mindenképpen előlegezett volt, mert **Lóczy** geológiai szakértelme és főként e tárgybeli irodalmi teljesítménye mellett a földrajzi jellegű munkássága akkor még eltörpült. A kinevezésben tükröződő tudományos bizalmat alapvetően belső-ázsiai utazásának eredményeivel érdemelte ki. A **Széchenyi Béla** vezette expedíció tagjaként 1878 és 1880 között geográfiaiag igen különböző területeket járt be: a trópusi éghajlatú Jávától (d. sz. 8°) az Egyenlítőt ismételtelén átszelve eljutott a mérsékelt övezeti monszun területekig, a szigorú telű Koreai-öböl (é. sz. 40°). Tanulmányozta Ázsia legszárazabb sivatagját, hónapokig kutatott Kína hatalmas kiterjedésű löszvidékein, s felkapaszkodott a Keleti-Himalája örök hóval és jéggel borított vonulatai közé. Ez az utazás **Lóczy Lajosnak** olyan – többek közt földrajzi – iskolát jelentett, amelyben akkor csak kivételesen részesedett

egy-egy európai geológus vagy geográfus, magyar pedig rajta kívül senki.

A földrajz iránti érdeklődését, e tárgykörben is végzett megfigyeléseit még tanári kinevezése előtt is többszörösen bizonyította. Minthogy a **Széchenyi-expedíció** eredményeit összefoglaló nagy munkában a földrajzi részt **Kreitner** írta, **Lóczy** csak külön kiadványokban jelentethette meg temérdek idevágó megfigyelését. Kiemelendő a magyar földrajzi irodalom egyik nagy teljesítménye, a „Khinai birodalom természeti viszonyainak és országainak leírása” (1886), valamint a Földrajzi Közleményekben 1880-ban megjelent „Kukunor” és „Kelet Tibet” című előadások anyaga. Alaposabban visszatekintve azonban a Földtani Közönyben és a Természettudományi Füzetekben megtalálhatjuk múzeumi tisztviselő korában, még 1877-ban írt cikkeit – „A Biharhegység egy sajátos völgyalakjáról”, ill. „A baráthegyi barlang és a benne talált őskori tárgyak leírása” címűeket –, amelyekben részben egy érdekes földrajzi, pontosabban geomorfológiai kérdésről, az epigenetikus völgyek keletkezéséről, részben pedig széleskörű érdeklődését mutatandó, régészeti megfigyeléseiről értekezett.

A második nyilvánvaló ok az volt, hogy a földrajznak külföldön már tapasztalható változását kívánták itthon is meghonosítani, s ezt a tudományok akkori szervezeti körülményei között csakis új szemléletű egyetemi tanár kinevezéséről remélhették.

Az egyetemes földrajzot művelő **Hunfalvy** a természetföldrajzot illetően **Humboldt** szintetizáló geográfiájának, az emberföldrajzban pedig **Ritter** történelmi és összehasonlító földrajzának követője volt, s az akkori időkben még lehetséges módon polihisztor és enciklopédista. Geográfiáját illetően úgy nyilatkozott, hogy „egyfelől a természettudományok fejlődését kell figyelemmel kísérnem s más felől a törté-

***Lóczy L.** születésének 150. évfordulóján, az MTA-n megrendezett emlékülésen tartott előadás szerkesztett változata.

nelmi és társadalmi tudományokat sem hanyagolhatom el egészen, mert hiszen a földrajz e kétféle tudománykört mintegy összekapcsolja, mesgyéjüket áthidalja...” **Hunfalvy** – mint **Ritter** tanítványa – azonban elsősorban leíró földrajzot tanított, melynek fő problémaköre a természeti környezetnek az emberiség történetére gyakorolt hatása. Ez a geográfia azonban az új, természettudományos alapokon álló földrajzzal szemben elvesztette tekintélyét, és ötven évvel kivirágzása után a XX. század elejére az iskolai földrajz körére szűkült.

A 40 éves **Lóczytól**, előzőleg műegyetemi rendkívüli tanártól, az oknyomozó földrajz hazai meghonosítását, a természettudományos gondolkodás bevezetését és modern földrajzi szakemberek nevelését várták. A törekvéseket jól jellemzi az is, hogy néhány hazai tekintélyen kívül **Ferdinand Richthofen**, a berlini egyetem világhírű tanára, a geográfia vezető, iskolateremtő alakja – akinek kínai kutatásai **Lóczy** előtt is ismertek és követendőek voltak, ajánlotta **Lóczyt** a budapesti egyetem földrajzi tanszékére; s éppen azért, mert a kínai expedíció eredményei alapján ő tudta legjobban megítélni a pályázó szakmai alkalmasságát.

Az eddigiek összefoglalásaképpen érdemes a tanítvány és utód **Cholnoky Jenőt** idézni a kinevezést illetően: „Valóságos szerencse, a földrajzra nézve, hogy akkor ő került a tanszékre, mert abban az időben nem volt hazánkban egyetlen igazi geográfus sem. Külföldön akkor már **Richthofen**, **Heim**, és kortársai magasra emelték a geográfiát... s örülhettünk, hogy hozzájuk hasonló gondolkozású és képzettségű, velük legalábbis egyenrangú nagyságot nyerhettünk meg a földrajznak”.

Lóczy Lajos tehát tanári kinevezést kap 1889. július 1-től a tudományegyetemre, mint az összehasonlító és egyetemes földrajz rendes tanára. Az alábbiakban idézem néhány adatát a professzorok könyvéből:

Órái: Általános physikai földrajz

Leíró földrajz

A földrajz története

Eredeti fizetése 2500 frt, lakbér 400 frt.

Nyelvismerete: magyar, német, angol, francia, oláh, latin.

Lóczy, a tanár

Lóczy tanári működését akkor értékelhetjük igazán, ha összehasonlítjuk elődjének és utódjának munkájával. Az alábbi adatok az Egye-

tem évente kinyomtatott hivatalos tanrendjéből kerültek kigyűjtésre.

Hunfalvy János előadásából csak életének az utolsó két évéből vettem a példát, ami figyelembe véve az akkori szokásokat, vagyis az esetleg évről évre változó tematikákat, nem nyújthat teljes képet tanári működéséről – ez azonban ugyanúgy igaz a későbbiekben bemutatandó **Lóczy** előadásokra is –, mégis bizonyos következtetések levonására ennyi példa is alkalmas.

1886/87. II. félév

- Földrajz-történelem: hétfő, kedd, szerda, csütörtök 4–5-ig
- Némely városok földrajzi fekvéséről: péntek 4–5-ig
- Földrajzi gyakorlatok: kedd és csütörtök 3–4-ig

1887/88. I. félév

- Egyetemes összehasonlító földrajz: hétfő, kedd, szerda, csütörtök és pénteken 4–5-ig
- Földrajzi gyakorlatok kedd és csütörtök 3–4-ig

II. félév

- Egyetemes összehasonlító földrajz: hétfő, kedd 10–11-ig
 - Földrajzi gyakorlatok: szombat 10–12-ig
 - Néprajz: szerda, csütörtök, péntek 10–11-ig
- 1888/89. I. félév
- Magyarország földrajza: hétfő, kedd, szerda, csütörtök és péntek 4–5-ig
 - Az Alpok orográfiája: csütörtök 4–5-ig
 - Földrajzi gyakorlatok: kedd és csütörtök 3–4-ig

A II. félévben halála miatt nem hirdettek órákat.

Hunfalvy az egyetemes – természet- és társadalomtudományi, általános és regionális földrajzot művelte, de beállítottságánál fogva inkább a leíró földrajzot tanította, s a geográfiának a történelemmel és a néprajzzal való kapcsolódását emelte ki, s keveset adott a gyakorlatokra.

Lóczy Lajos tanári működésének első évében még erősen alkalmazkodott elődjének kialakult rendjéhez (az első félévre hirdetett óráit – a kinevezést követő rövid időre tekintettel – még nem is osztották be időrendbe úgy, ahogyan ezt a szokás megkövetelte), de egy lényeges, jellemző változás máris megfigyelhető: **Lóczy** a gyakorlatok számát heti kettőtől hatra emelte!

1889/90. I. félév

- Általános földrajz, heti 4 óra

- Az ázsiai kutatások története, heti 1 óra
- Európa leíró földrajza, heti 3 óra
- Földrajzi gyakorlatok, heti 6 óra

Sokkal több következtetést vonhatunk le tanári elveiről, oktatási koncepciójáról, tevékenységéről, ha az egy évvel későbbi tanévet vesszünk szemügyre.

1894/95. I. félév

- Általános földrajz II. folyam; Fizikai földrajz: kedd, szerda 9–10-ig, csütörtök 9–11-ig
- Leíró földrajz; Magyarország és Ausztria: kedd, szerda 9–10-ig
- Földrajzi gyakorlatok kedd, szerda, csütörtök 11–1-ig (*Lóczy Lajos és Kövesligethy Radó*)
- II. félév
- Általános földrajz II. folyam; Orográfia, a földkéreg tektonikája, a levegő és a víz hatása a föld felületén: csütörtök és péntek 10–11-ig, szombat 9–11-ig
- Leíró földrajz; Magyarország és Ausztria: csütörtök, péntek 9–10
- Földrajzi gyakorlatok: csütörtök, péntek, szombat 11–1-ig (*Lóczy Lajos és Kövesligethy Radó*)

Kirándulások külön meghirdetett napokon.

Lóczy előadásainak fő vonalául az általános természeti – akkori szóhasználatlalt – fizikai földrajzot választotta (félévenként heti 3 órában), de azért a leíró földrajzot sem hanyagolta el; igaz, óraszámát erősen lecsökkentette heti kettőre. Megtapasztalva, hogy előadásai – különösen az elsőévesek számára – nehezen érthetők, ezen úgy változtatott, hogy csak a másodikéveseknek adott elő, de ehhez is megkövetelt bizonyos földrajzi előismereteket. Teljesen új elem a tanrendben a rendszeres kirándulások meghirdetése, ami napjainkig élő hagyomány megteremtése volt. Se szeri, se száma a kisebb-nagyobb kirándulásoknak az ország területén, amelyek során a természeti (fizikai) földrajz előadásokon ismertetett problémáit valóságos példákkal szemléltetve a terepen magyarázta. A kirándulásainak nagy híre támadt, és csapatostul jönnek a külföldi, pl. bécsi és boroszlói (Breslau, Wrocław) diákok is, akiket *Lóczy* vezetett, s magyarázott nekik.

Itt említendő meg az is, hogy a geográfus hallgatók soha nem volt nagy utazásokat tettek *Lóczy* csaknem 20 éves tanárkodása idején. Minden esztendőben hosszú, külföldi kirándulást szervezett (pl. Kijev–Moszkva–Szentpétervár–Helsingfors–Königsberg, vagy Róma–Ná-

poly–Messzina–Lipari és vissza Firenze–Bologna–Velece felé, ill. a legnagyobb út: Bukarest–Ogyessza–Batumi–Tbiliszi–Grúz-hadiút–Vlagyikavkaz–Ogyessza–Budapest). *Cholnoky* írja az alábbi jellemzést a tanulmányutat vezető *Lóczyról*: „az úton folyton tanítványai-val van, mindenre felhívja figyelmüket, és ugyanolyan harmadosztályú, kemény fapadon alszik, mint a diákok”.

Lóczy kezdetben egyedül adta elő a geográfia teljes körét. Később magántanárokat nyert meg előadásokra a földrajz alább következő tárgyainak színvonalas oktatása érdekében: *Kövesligethy Radó* (csillagászati földrajz és a földkéreg fizikája), *Anderkó Aurél* (meteorológia), *Steiner Lajos* (földmágnesség), *Thüring Gusztáv* (demográfia), *Cholnoky Jenő* (leíró földrajz). Mindez lehetővé tette, hogy tovább koncentráljon kedvenc témáira: tanári működésének utolsó éveiben az általános (természeti) földrajzi előadások heti óraszámára már négyre emelkedett, a leíró földrajzé pedig maradt kettő.

1906/07. I. félév

- Általános földrajz II. folyam. (Előtanulmány: matematikai és csillagászati földrajz) Oceanographia és hydrographia. Hetenkint 4 óra, kedden, szerdán, csütörtökön és pénteken d.e. 10–11-ig. *Dr. Lóczy Lajos* ny. r. tanár. Régi országház, 2. sz. tanterem.
- Leíró földrajz; Afrika földrajza. Hetenkint 2 óra, csütörtök és péntek d.e. 9–10-ig. Ugyanazon tanár. Régi országház nagyterme.
- A vulkánokról. Hetenkint 1 óra, szerdán d.e. 9–10-ig.
- Földrajzi gyakorlatok, *Littke Aurél* tanársegédi teendőkkal megbízott segédkezdésével. Hetenkint 4 óra. Minden nap d.e. 11–1-ig, csoportok szerint. Földrajzi seminarium.
- II. félév
- Általános földrajz II. folyam. Orographia, felszíni alakulások. Hetenkint 4 óra, kedden, szerdán, csütörtökön és pénteken d.e. 10–11-ig. *Dr. Lóczy Lajos* ny. r. tanár. Régi országház, 2. sz. tanterem.
- Leíró földrajz; Ausztrália és Polynésia. Hetenkint 2 óra, csütörtök és péntek d.e. 9–10-ig. Ugyanazon tanár. Régi országház nagyterme.
- A gleccserek. Hetenkint 1 óra, szerdán d.e. 9–10-ig.
- Földrajzi gyakorlatok. *Littke Aurél* tanársegédi teendőkkal megbízott segédkezdésével.

Hetenkint 4 óra. Minden nap d.e. 11–1-ig, csoportok szerint. Földrajzi seminarium.

Fontos változás a tanrendben, hogy a mai speciális kollégiumokhoz hasonlítható módon félévenként egy-egy különlegesen érdekes témát kiemelve külön előadást hirdetett. Tudjuk, hogy a Vezúv 1906. áprilisi kitérése után több hetet töltött megfigyelésekkel és térképezéssel a tűzhányón, s a következő tanévben már megjelent a tanrendben a vulkánokról szóló előadása heti egy órában. Ilyen jellegű a második félévre meghirdetett gleccserekről szóló kollégiuma is.

Egyetemi működésének nemzetközi elismertségét kiválóan bizonyítja, hogy 1906-ban **Ferdinand Richthofen** halála utána a berlini Tudományegyetem tanári kara **Lóczy Lajost** kívánta a földrajzi tanszékre megnyerni.

Intézetfejlesztés

Lóczy sokat tevékenykedett az oktatás intézményrendszerének fejlesztése érdekében is, jóllehet bizonyos hivatalos elképzelések már léteztek, amelyeket követnie kellett, de tartalommal emelte Ő töltötte meg. A nyolcvanas években az egyetemi oktatás javítását célzó javaslatot tett **Eötvös** és **Trefort**, akik a szemináriumok és tanszéki intézetek létesítését szorgalmazták. A megvalósítás azonban a tanárok elhatározásától, szervezőképességétől függött, s így 1887-ben még összesen csak 3 szeminárium működött az egyetemen. 1888-ban **Hunfalvy** ugyan tervezi létrehozását, de sajnos ebben az évben meghal, és **Lóczy** csak 1891-ben váltja valóra a terveket.

Kis kitérként érdemes röviden bemutatni az intézet és szeminárium sorsát. 1894-től **Lóczy** és **Kövesligethy** (a kozmográfia és a geofizika rendkívüli tanára) együtt vezetik a szemináriumot. 1902-ben különválnak a Földrajzi Intézet, és ettől kezdve 1908-ig **Lóczy** egyedüli igazgatója a szemináriumnak. 1908–13 között előbb **Kövesligethy Radó**, majd **Czirbusz Géza** az igazgató. Ekkor a két tanár megegyezik, és formálisan kettéválnak Földrajzi szemináriumra (**Czirbusz**), valamint Kozmográfiai és geofizikai szemináriumra (**Kövesligethy**). A támogatás összegét is megosztják: mindkét szeminárium 400–400 koronát kap.

Az intézet gyors fölvirágzása, a hallgatók számának folytonos növekedése **Lóczy** személyes érdeme. Nagyszerű szervezőképessége következtében a támogatók megszerzése jól haladt. A támogatók sorából messze kitűnik **Semsey Andor**, aki bőkezűen szerezte be a folyóiratokat és könyveket a könyvtár számára, hiszen ezekre minden erőfeszítés ellenére csak kevés dotáció jutott. **Cholnoky** azt írja: az intézetet „drága műszerekkel, könyvekkel, folyóiratokkal és térképekkel felszerelvén, Közép-Európa egyik legszebb geográfiai tanszékévé fejlesztette”. Az ELTE levéltárának átnézése alapján jól bizonyítható az a megjegyzése is, hogy „alig volt olyan nap, hogy a Földrajzi Intézetből valami kérés vagy beadvány ne ment volna a Miniszterhez, a Karhoz vagy egyéb hatóságokhoz.”

Az alábbi felsorolás ízelítőt ad **Lóczy**nak a Kar számára írt leveleinek témáiról:

- Tanári jelentések (évente).
 - Intézeti számadások (évente).
 - A földrajzi szeminárium szükségletei.
 - A kirándulások segélyezése.
 - Gyakorlatokra, tancélokra utalvány 400 ft.
 - Szemináriumi folyóiratok segélyezése.
 - Beruházási összeg 2600 ft.
 - Tanulmányút: Konstantinápoly, Románia, Szerbia (1899/1900. évi tanév).
 - Asszisztensi és gyakornoki állásra 800 korona.
 - Könyvtárnak 2000 korona.
 - Földrajzi Intézet áthelyezése ügyében.
 - Leküldi azon hallgatók listáját, akiknek megtagadja az aláírást.
- Az 1908/09. évben:
- A Földtani Intézet igazgatójává történt kinevezéséről.
 - Lemond rendes tanári működéséről.
 - Kéri egyetemi tanári címének nyilvántartását és használatának engedélyezését. Ennek eredményeképpen előadásokat tarthat (amire szükség is volt, hiszen utódát csak 1910-ben nevezték ki), de ülésre, szigorlatra nem hívható meg.
 - Köszönő iratot kap.

Külön említésre érdemes, hogy **Lóczy** alapította meg az egyetemi intézet fényképtárát, azt a páratlan fotódokumentációt, melynek első képei tőle származnak.*

*A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtárának még korántsem befejezett legújabb feldolgozása szerint – amelyért itt is köszönetet mondok – a gyűjtemény több mint tíz és fél ezer képből 1000 darabot számlál **Lóczy** fényképészeti hagyatéka.

Az utódlás kérdése

Az 1908-ban *Cholnoky Jenő* és *Czirbusz Géza* egyaránt pályáznak a földrajzi tanszékre. Az eredmény az 1910/11-es tanév irataiból tűnik ki, ahol megtalálható *Czirbusz Géza* egyetemi tanári kinevezése, majd rögtön ezután első bejelentése, hogy az antropogeográfiát nem heti 5, hanem 3 órában tartja meg.

1910/11. II. félév

- Általános földrajz, I. évfolyam. Matematikai földrajz. Hetenként 4 óra. Szerdán, csütörtökön pénteken és szombaton 10–11-ig. *Dr. Kövesligethy Radó* ny. r. tanár. Régi műgyetem II. emelet.
 - Geophysikai gyakorlatok, önálló kutatásokhoz való útmutatással (Haladottabbak számára). Hetenként 2 óra. Csütörtökön és szombaton 12–1-ig. Ugyanazon tanár, ugyanott.
 - Földrajzi gyakorlatok. *Dr. Littke Aurél* és *dr. Schwalm Amadé* assistensek segédkezésével. Hetenként 4 óra. Csoportonként, később meghatározandó időben. Ugyanazon tanár. A földrajzi intézetben.
 - Európa gazdasági és kulturális geographiája. Hetenként 5 óra. Hétfőn, kedden, szerdán, pénteken és szombaton 9–10-ig. *Dr. Czirbusz Géza* ny. r. tanár. Később meghatározandó tanterem.
 - Anthropológia. Hetenként 5 óra. Hétfőn, kedden, szerdán, pénteken és szombaton 11–12-ig. Ugyanazon tanár, ugyanott.
 - Meteorológia. (Folytatás) Hetenként 2 óra. Szombaton 11–1-ig. *Dr. Anderkó Aurél* magántanár. Régi országház, 2. sz. tanterem.
- 1911/12. I. félév
- Matematikai földrajz. Egy évfolyam. Hetenként 4 óra. Kedden, szerdán, csütörtökön és pénteken 11–12-ig. *Dr. Kövesligethy Radó* ny. r. tanár. XIV. sz. tanterem.
 - Bevezető a felsőbb mennyiségtanba geographusok számára. Hetenként 2 óra. Kedden 10–11-ig és csütörtökön 12–1-ig. Ugyanezen tanár, ugyanott.
 - A magyar birodalom physikai, politikai és gazdasági leírása. Hetenként 4 óra. Hétfőn, szerdán, pénteken és szombaton 9–10-ig. *Dr. Czirbusz Géza* ny. r. tanár. II. sz. tanterem.
 - Amerika politikai, phys., társadalmi és gazdasági leírása. Hetenként 3 óra. Kedden 9–10-ig, csütörtökön 10–11-ig, szombaton 11–12-ig. *Dr. Czirbusz Géza* ny. r. tanár.

Ugyanezen tanár, ugyanott. A kereskedelmi tanárjelöltekre kötelező előadás.

- Földrajzi seminariumi gyakorlatok. Hetenként 4 óra. Kezdők számára pénteken és szombaton 4–6-ig. Haladók számára csütörtökön 9–10-ig, 4–6-ig, és pénteken 11–12-ig. *Dr. Kövesligethy Radó* ny. r. tanár, seminariumi igazgató, *dr. Czirbusz Géza* ny. r. tanár, seminariumi vezető-tanár, *dr. Littke Aurél* és *dr. Schwalm Amadé* tanársegédek segédkezésével. Földrajzi seminarium.
- Meteorológia. Hetenként 2 óra. Később meghatározandó időben. *Dr. Anderkó Aurél* magántanár. II. sz. tanterem.

Az egyetemi katedrán tanítványa – *Cholnoky Jenő* – helyett az emberföldrajzi irányzatot zászlajára tűző *Czirbusz Géza* követte, s oktatott tíz évig. *Czirbusz* teljesen más elvek szerint tanította a földrajzot, mint *Lóczy*; kiküszöbölt a földrajzból minden természetrajzi, különösen geológiai alapot, és ellenségesen fordult *Lóczy* kiforrott földrajzi tudományos és oktatási rendszere ellen. A fizikai földrajzot ekkor *Kövesligethy Radó* egyedül tanította, *Czirbusz* a klaszszikus leíró földrajzot adta elő. A *Lóczy*-féle általános (természeti) földrajzzal szembeállított, és újdonságnak beállított antropológiairól viszont csak egyik félévben állította tanrendbe. A gyakorlatok óraszama csökkent és az is megoszlott a két tanár között. Természetes, hogy ezért nagy ellenérzés alakult ki *Czirbusz* egyoldalú, beszükt tanári működésével szemben, és az a tíz év, amit a katedrán töltött, visszhangtalanul múlt el a szakma számára. A legsúlyosabb gondot azonban az jelentette, hogy évekig diszkreditálta a földrajz társadalomtudományi részét, aminek a helyzete, megítélése csak *Mendöl Tibor* akadémikusságig ívelő pályafutása során változott meg a század közepére.

Lóczy hatása a földrajzra

A tanítvány, *Cholnoky Jenő* értékelése 1920-ban így hangzott: „Meghonosította a geográfiában is azt a szigorú kritikát, amit geológusként megszokott. Mindig az eredeti dokumentumokra, a szigorú észleletekre fektette a főszűrt, s véget vetett azoknak a levegőbe épített spekulációknak, amelyek a geográfiát előtte annyira ellepték, és hitelét annyira rontották. Az okok és okozatok összefüggéseit keresve a természettudományos gondolkodást vezette be tudományunkba”.

Lóczy földrajz tanári működésének idején a földrajz történelmi jellegű tudományból természettudománnyá válik, mégpedig olyan természettudománnyá, amely *Richthofen* munkásságát követően geomorfológiaként születik újjá. A **Lóczy** tanította richthofeni szellemű geomorfológia a későbbi geomorfológiától elsősorban abban különbözött, hogy sokkal erősebben támaszkodott a belső erők szerepét hangsúlyozó, a kéreg szerkezetét feltáró geológiára, mint a külső erők hatását, befolyását magyarázó éghajlattanra. **Lóczy**, szemléletének megfelelően, így válik a később geológizáló geomorfológiának nevezett irányzat talán Európa-szerte legnagyobb képviselőjévé, aki – indíttatásának megfelelően – kutatásainak végső célját abban látja, hogy a geomorfológia segít a geológiai folyamatok magyarázatában. Ennek az iskolának – nyugodtan mondhatjuk – nem lehetett tagja az, aki nem szerzett teljes geológiai képzettséget. Kiemelkedő példaképpen emlékezzünk *Prinz Gyulára*, akinek **Lóczy** – miután az akkor elsőéves hallgató kijelentette, hogy a földrajz egyetemi tanára kíván lenni – komoly geológiai tanulmányokat ajánl és ír elő, majd doktori disszertációja témájául öslénytani feladatot ad.

Lóczy – részben az egyetemi oktatás kötelességéből indítva – tanítja a leíró földrajzot, de előbbrevalónak tartja az általánost, mivel véleménye alapján ebben lehet eljutni törvényszerűségek megállapításához. E szerint az elemző terepi kutatás gyarapítja az általános

földrajz ismeretkörét, s egyben szembeállítja a szabad természetben dolgozót a leíró földrajz szobatudósával. Kitűnő példaként szolgált erre maga **Lóczy Lajos**, aki a kiváló tanítványokat, az új, alkotó szellemű nemzedéket nem elsősorban az előadásával, hanem inkább a szemináriumokkal, de főleg a terepen, a kirándulásokkal nevelte.

Fontos eleme ennek a **Lóczy**-féle geográfiának az is, hogy az ok-okozati összefüggéseket, az egymásrahatásokat állítja a kutatás központjába, és hangsúlyozza, hogy különösképpen a kölcsönhatások tanulmányozása teszi lehetővé a földrajz elhatárolását azoktól a földtudományoktól, amelyekkel egyébként van közös vizsgálati tárgya.

A geomorfológia földrajzban kivívott uralkodó szerepe akkor együtt járt azzal, hogy ez az ágazat szépen kifejlődött, s ezzel kapcsolatosan a geológiával szemben fokozatosan önállóbbá és sokkal földrajzibb jellegűvé vált. A felszínalaktan további átalakulását, megújulását – még **Lóczy** idejében – az amerikai *Davis* századfordulón alkotott ciklustana, a földfelszín fejlődésének első szintetikus magyarázata jelenti. **Lóczy** nagyhatású magyarországi iskolájának szerves – nem tételes, hanem szemléletbeli – továbbélését bizonyítja, hogy az öt évtizeddel az egyetemi katedrán követő, s szintén iskolateremtő *Cholnoky* davisai alapokon álló morfológiája ismételtelen világszínvonalú összegzés.